

ODINSJÆGEREN I JYLLAND

AF

AXEL OLRİK.

De fordringer, som nutiden stiller til sagnforskeren og til hans materiale, er forskellige fra hvad der stod som opgaven for de ældre slægtled. For de forskere, der i århundredets begyndelse og midte opdagede lævningerne af oldtidens mytverden i de folkelige overleveringer, var det så simpelt. I hvert lille og sælsomt træk så de den indskrumpede form af asernes gamle herlighed; hver overnaturlig hest blev til en Sleipner, hver kørende skikkelse til den agende Thor, hvert mytisk træ til en Ygdrasil. Med en forholdsvis beskeden sagnsamling kunde hele den „nordiske“ mytologi eftervises som fælles „germansk“. Nu er det på hvert punkt anderledes. Vi har intet mytisk system givet, således at vi blot behøver at eftervise dets enkelte træk. I folketroens elveragtige væsner ser vi ikke nedstyrtede himmelherskere, men slet og ret sådanne væsner, som den barnlige menneskehed danner i sin trang til at besjæle den omgivende natur. Dermed er også fordringerne til materialet blevne andre; det mest glimrende eller gribende enkeltsagn er ikke så værdifuldt som den almindelige viden, der finder sit udtryk i de talrige ensartede opskrifter. Den enkelte egns tradition og det enkelte motivs udbredelse og afændringer har ad denne vej fået en før ukendt interesse; gennem de talrige, vel underbyggede særundersøgelser arbejder vi frem mod en helhedsviden af samme art, som vore dages plantegeografi har, når den af de enkelte

stedlige data opbygger en fremstilling af plantelivets vækst gennem årtusender.

Materialet til en sådan undersøgelse begynder nu at foreligge. For Danmarks vedkommende har den sidste halve snes år bragt E. T. Kristensens omfattende værk „Danske sagn“, der for første gang prøver at udtømme æmnet, og som danner et uundværligt grundlag for dansk sagn- og myteforskning¹.

Når jeg har kunnet give mig i kast med en opgave indenfor nordiske folkesagn, skylder jeg det dog i ikke ringe grad den hjælp, jeg har haft fra dr. H. F. Feilberg. Blandt rentykte ark af hans ordbog, som han har stillet til min rådighed, findes bl. a. artiklen „Odinsjæger“, der er fem spalter stor og indeholder hundreder af henvisninger. Tillige har han overladt mig sine afskrifter vedrørende Odin efter Cavallius' og Säves utrykte svenske sagnsamlinger, og har med sædvanlig hjælpsomhed lånt mig af sin rige bogsamling. Når man dertil föjer den almindelige trykte literatur — de mange mindre landskabssamlinger og særlig de ypperlige arbejder af den nu desværre bortgangne fru Eva Wigström — har man en sammenhængende kæde af fyldige optegnelser, egn for egn, Norden og Tyskland over.

Det havde været mit ønske at undersøge hele forestillingskresen om „den vilde jæger“ og hans forhold til den højere mytologis „Odin“; men jeg har fundet det rigtigt at give en foreløbig prøve af arbejdsmåden, og især har jeg ønsket, at den skulde fremkomme til H. F. Feilbergs 70-års fødselsdag som en lille tak for, hvad jeg skylder hans utrættelige arbejde med at bane vej og at lægge til rette indenfor folkemindeforskningens vidstrakte områder.

Jeg har valgt Jylland som eksempel, fordi omridsene her er så klare, og hele „Wojensjægeren“ er så typisk for et vist

¹ Danske sagn II, 103—25, afsnittet om Wojenjæger; citeres i det følgende blot som *D* med tilføjelse af sagnets nummer. Tillige har jeg ved E. T. Kristensens velvilje kunnet benytte de utrykte tillæg til værket, resultatet af hans indsamlingsrejser i de senere år.

trin i myteudvikling. Lad mig til begyndelse slet og ret lægge stoffet frem.

1.

Over hele den større nordlige halvdel af den jyske halvø træffer man troen på en natlig jagende rytter, der bærer navne som Uen, Uensjæger, Woensjæger, Wojensjæger, Huensjæger osv. Navnene ligner alle hinanden så meget, at de synes oprindeligt at være det samme; i hvert fald svarer de forskellige former ikke til forskelligt sagnindhold.

Denne natlige jægers tilværelse er bevidnet fra mange sider, til dels endogså af øjen- og ørevidner. Mangfoldige nattevandrere har hørt hans hunde gå især i efterårsnætter, eller de har hørt og set hele toget pludselig komme jagende i den stille nat. Selve denne synlige og hørlige jagt er bl. a. behandlet af H. F. Feilberg i *Dania* II 121 („Hvorledes opstår sagn i vore dage?“), og jeg skal i hans spor knytte enkelte yderligere bemærkninger dertil; men i nærværende afhandling vil jeg dog først og fremmest søge at få hold på den friere mytedannelse, der knytter sig til Wojensjægeren.

Grunden til hans natlige ridt er efter almuens opfattelse at han forfølger skovens kvindelige troldvæsner. „Hornsjæger havde som bekendt påtaget sig at udrydde alle ellekvinder,“ hedder det fra Århuseggen; i Himmerland jager Wojensjægeren „efter de underjordiske, så længe verden står“; i Randerseggen har man set ham jage en hel flok af ellekvinder; „det er ham, der har taget magt over ellekællingerne og fået det skit forvist“, siger en fortæller fra Torsager. Men denne handling møder tillige i en bestemt sagn-type, der fortælles næsten uforandret igen fra sted til sted: mennesker, der er ude ved nattetid, ser først et par ellekvinder flygtende afsted, derefter ser de rytteren og hans hunde komme jagende, og lidt efter kommer han tilbage med ellekvinderne over hesten bundne sammen ved hårene som andet vildt.

Denne handling går igen i alle (8) opskrifter af sagnet; men hist og her har den modtaget udvidelser; et par gange

spørger han den mødende vandrer, om han ikke har set ellekvinderne; i to opskrifter (Himmerland og Vendsyssel) hører bonden ellekvinderne sige til hinanden: „Han tager os ikke end, for han er ikke ren!“ og da Jonsjægeren får dette at vide, tor han sig i sit eget vand og kan straks efter indhente troldfolket; til løn giver han — i den ene opskrift — bonden en af guldskoene under sin hest. En enkelt variation i en opskrift fra Århusegnen skal jeg senere komme tilbage til.

Man vil lægge mærke til, at alle de stednavne, jeg har nævnt, tilhører Østjylland; de fordeler sig jævnt over alle skovegnene fra Skanderborg og indtil spidsen af Rold skov hen ad Ålborg til: i Vestjylland er jagten efter ellefruer ganske ukendt. Dette er ved første øjekast meget underligt; ved nærmere undersøgelse viser det sig ganske i sin orden, ti ellekvinder er i dansk folketro skovens væsner, og det skovløse Vestjylland har hverken haft brug for dem eller deres sagn. Den eneste undtagelse er et sagn fra Hanherred, hvor det er en flok havfruer, som „Un“ forfølger langs ad vejen og tilsidst fører sammenkoblede på sin hest som jagtbytte.

Et andet hovedmotiv, som er kendt over hele den større del af Jylland, og ikke blot i enkelte egne, er Wojensjægerens indbrud i menneskers huse. Hvor der findes to — andre siger tre — døre lige overfor hinanden, og han træffer en af dem åben ved nattetid, kan han slippe ind. Da gælder det at tilfredsstille hans og hundenes grådighed.

Der er et vidt udbredt sagn (Århus, Randers, Viborg, Himmerland, Vendsyssel) om en bonde, der troede, at han kunde blive hans påtrængenhed kvit ved at slippe sin gamle tyr løs på dem, men tyren blev reven i stumper, og — som der et sted berettes — næste morgen fandt man kun klovene. En enkelt gang er det en kvie, der ofres; og „Hoensjægeren“ river den straks i fire parter, én til hver af sine hunde. En opskrift fra Vendsyssel fortæller, hvordan „Juensjæger“ er sluppen ind til en bonde i Hjortenæs, og bonden henter sin mandolme tyr ind til ham, „og ham åd de helt op på gulvet inde i stuen, for de var ret sultne; da de fik det gjort, sagde jægeren, at de skulde få sådan held med fæavl,

te det var mageløst, og det fik de også, deres køer fik gærne to kalve.“ En østjysk opskrift maler, hvordan tyren „brummede forfærdelig“, da Woensjæger rejste af med den gennem luften; men til bonden råbte han, at den havde ikke slawen ham paa munden, der gav ham det råd. Han tænkte altså ved fremtidig lykke at gengælde ham hans udsøgte gave.

Lige så almindeligt er et andet sagn (også kendt i Vestjylland, derimod ikke ved Århus og Randers) om konen, der stod og bagte brød for åbne døre efter solnedgang, da Uns hunde pludselig kom ind, og hun i en fart måtte stoppe en hel brødkage i gabet på dem. — I Himmerland og Vendsyssel har man tillige et udbredt sagn om, at hundene slipper ind under brygningen, og konen må give dem den varme ølurt at drikke. Dette måltid betragtes altid som deres lovlige bytte; kun i en eneste opskrift giver Un hende sin guldhestesko til tak, ligesom han gör i det föromtalte jagtsagn fra Himmerland.

I Vendsyssel og Himmerland har man også sagn om, at folk har flöjttet ad Jonsjægeren eller efterlignet lyden af hans jagt, og da er han straks kommen farende (ligesom disse egne søfolk tror, at man ved at flöjtte kalder på stormen).

Man lægger uvilkårlig mærke til, hvor ensartede disse episke optrin er, skönt de fortælles på forskellige steder. Derimod står selve nattejægerens skikkelse i ubestemte træk. Sagnene udfører den næsten aldrig i enkeltheder, og de mange „oplevelser“ af møde med ham er dels lige så ubestemte, dels har de stor individuel frihed. I oplevelserne ses hundene mangfoldige gange, men rytteren kun sjælden og da stærkt på afstand: „Det mysløde både under øg og vogn, for hundene kom langs ad jorden, men jægeren oppe i luften.“ Hundenes tal opgives hyppigst til tre: „Ulsjægere de flyver hvert forår; de har tre stemmer og de er ligesom jagthundenes gjæf“ (Skanderborg); en fortæller fra Århuseggen har selv oplevet, at der kom „tre hunde og for omkring mig, de vifrede og gæde, men a kunde ingen ting se, a kunde blot høre, at der var tre lyd“; osv. Dette tal af tre hunde er også gået over i de episke fortællinger: tre hunde trænger

ind i det åbne bryggers (Vends.), konen må bryde kagen i tre stykker, et til hver af hundene (Viborg). Også to hunde forekommer, men sjældnere i de egenlige oplevelser¹. En enkelt oplevelse lyder på, at „Wojensjægerens“ fem små hvide hunde løber om vognen, og i Viborgeggen skal der ride „en skytte med fem røde hunde efter sig“. Andre oplevelser mælder om „mange hunde“, en enkelt om at jo mere han tæller, des flere bliver der. Traditionen i Vendsyssel lyder på, at „Un og hans tolv hunde rider i skyerne“.

Om selve „Un“ véd almuens næsten intet. Han har overmenneskelig styrke og voldsomhed, sikkert også overmenneskelig størrelse². Han er altid ridende; men om hesten får vi heller ikke nærmere at vide. En enkelt „oplevelse“ af ret sagnagtigt præg lader ham ride på en hvid hest.

Kun et par sagnfortællere fra Himmerland véd bedre besked om hans ydre: „Jægeren han var grøn, og han havde hundehvalpe med røde munde med sig,“ eller: „bag efter kom jægeren på en hovedløs hest med en muskedunner tvært over hestens manke“. Et sådant gengangeragtigt træk som hovedløs hest findes ellers aldrig ved den jyske Wojensjæger; derimod er det et stående udstyr for et tilsvarende jagende genfærd, „den sorte skytte“ på Refstrup ved Vejle, og lignende væsner. En eneste optegnelse (Anholt) lader hans hunde have ild ud af halsen. Netop det, at genganger-trækene undtagelsesvis overføres på den mytiske jæger, skærper os blikket for, at dette billede i sin helhed er ham fremmed. Også moderne kulturtræk er ham forholdsvis fremmede. Kun i én opskrift af hans jagt på ellekvinder høres der om skud, da han er redet efter kvinderne. Man skulde dog ventet, at brugen af bøsse var noget selvfølgeligt for en jæger efter de

¹ „En fløjter og en anden gør“ (Århus egn, om en jagende „herremands“ hunde); en spillemand i Vends. møder først to store hunde, så jægeren med hele koblet; samt de egenlige sagnoptrin D 23. 70. Tallet fire forekommer kun en eneste gang, nemlig da Hoensjægeren flænger kvien i fire parter.

² Jfr. „høje sorte mænd på galloperende heste“ i den nedenævnte opskrift fra Anholt.

sidste århundreders erfaring; men overleveringen har sejt holdt fast ved den gamle episke sammenhæng, at man først ser hans sejr, når han kommer tilbage med sit bytte over hesten.

Hist og her er der en lyst til at flerfoldige den natlige rytter: „Un og hans jægere“ (fra Vends.), „Jons jæger med sine kompaner, høje sorte mænd på galloperende heste“ (Anholt). En enkelt, på flere punkter kunstlet og moderniseret sagnopskrift lader ham sende sin „tjæner“ efter bondens tyr. Men overfor dette står den kolossale mængde af ensartede overleveringer, hvor Wojensjægeren er ene. Da den modsatte forestilling aldrig bæres af nogen ensartet tradition, synes den at være moderne udvikling, f. eks. tillæmpning efter gengangere eller „oplevede“ naturfænomener.

Selve Uns ridt udmærker sig ved, at det går igennem luften, og ved sin overraskende hurtighed, hvorom både de egenlige og de mere oplevelsesagtige sagn har meget at berette. Derimod er der hverken traditioner eller „oplevelser“, som lader hans komme være ledsaget af stormvind. Hans fløjten er — efter oplevelsernes mangfoldig gange gentagne vidnesbyrd — ikke vindstød, men et lydfænomen af samme art som hundenes gøen.

Derimod er selvfølgelig nattens mørke eller skumring en nødvendig betingelse for hans tilsynekomst; særlig møder menneskene ham på den sene aften. Flere fortællere i Himmerland vidner, at han efter solnedgang kommer ridende fra nord og henimod morgen vender tilbage sydfra. Fra Anholt hedder det derimod, at „alle de, der har set ham, siger at han kommer fra sydvest.“ Nogen almindelig tradition om hans retning og tid synes der ikke at være.

Årstiden for hans jagt er lidt mere bestemt. I skovene ved Skanderborg „flyver Ulsjægere hvert forår“ eller „færdes mest sidst om høsten“. Mødet med den natlige jæger opleves gerne på en tidlig morgen i rughøsten, eller sent på aftenen mens folkene er ude at binde kornet, eller når man om efteråret sidder ude hos kreaturerne til langt på natten. Kun én navngiven mand har mødt jagten i julenat (Anholt). Om

„Dywlsjæger“ hedder det fra uvist sted, at man hører hans hunde „om sommeren imod godt vejr“¹. Disse tidsbestemmelser står øjensynlig i forbindelse med naturfænomener. Men tillige har folketroen sat ham i forbindelse med visse religiøse forestillinger. I Himmerland farer han snarest om højtidsaftnerne; en hjemmelsmand fra Vestjylland advarer mod at lade Wojensjægeren slippe gennem huset på juleaften.

Hans komme varsler ulykke. I Randersegnen kan man kende fremtiden på Howensjægeren og hans hunde; „skriger det stærkt, skal der snart blive krig“. Om han i Vestjylland farer gennem huset på en juleaften, „da slukkes alle lysene i huset, og der skal siden times det en stor ulykke“. I Ty nøjes han dog med at „gøre forstyrrelse“, hvis han en onsdag (?) aften slipper ind ad en åbentstående nørredør; og nærved Ålborg bliver bryg og bagning fordærvet ved Jonsjægerens gennemridt.

II.

Dette er, hvad almuen har at fortælle om Wojensjægerens virksomhed. Men véd den ikke noget om hans oprindelse og væsen? Ja i Salling fortæller man, at Wojensjæger har været herremand eller skytte på gården Wojens og gerne villet give afkald på himmerig, når han blot måtte blive ved at jage på jorden. I det nærliggende Gislum herred tror man, at han har været konge og gjort lignende ønske; og tilsvarende fortæller man om „kong Jon“ i Vendsyssel, samt tillige at han på en søndag red ind i kirken og fangede en hare, der havde søgt tilflugt ved alteret. — Men disse overleveringer er så få, at de ikke kan kaldes typiske for almuens opfattelse; det almindelige synspunkt er ikke, at han er genganger, men at han slet og ret er et overnaturligt væsen ligesom ellefolk, havmænd osv. Et hurtigt blik igennem det jyske sagnstof er nok til at vise, at det kun er yderst sjældent, denne forestilling knyttes til „Wojensjægeren“ eller forenes med my-

¹ Også „grev Otte“, der jager ved Boller, høres „sometider om sommeren“.

tiske træk, men at den trives frodig, når den natlige jæger optræder som jordisk genganger (den sorte skytte, herremanden på Hesselmed, grev Otte på Boller osv.). Her hører den efter sin natur hjemme, og kun flygtig knyttes den til Un el. Wojensjægeren. Denne mangler jo også alt, hvad der skal til for at frembringe et ordentligt gengangersagn: et bestemt bosted, et menneskeligt navn og menneskelige gerninger.

Selve den mytiske jæger falder udenfor kristne kategorier. Allermindst mærker man ham som forbandet eller ulykkelig, når han jager skovkællinger og flænger tyre. Han er et naturvæsen uden højere etisk eller religiøs præg.

Grundtrækket i hans væsen er det vilde; han er overvejende fjendtlig mod mennesker. Han røver føden til sine hunde, han varsler krig og ulykke; menneskene søger ufravigelig at låse af for ham. Enkelte vinder hans taknemlighed, dog på helt tilfældig måde; alt i alt er hans gaver højst sjældne, mens hans ulykker hører til de daglige oplevelser. Han er bunden til naturfænomenet, til den vilde stormende og støjende jagt gennem luften; der står ligesom et koldt pust af ham, når han bryder ind gennem de tilfældig åbenstående døre. Han er mere jætte end gud, snart sagt mere rovdyr end menneske. Hans plads i menneskehedens mytedannelse er den tidlige tid, hvor hver sælsom tilsyneladelse i naturen opfattes som et levende væsen af dyre- eller menneskeart. Både „Un“ og hans hunde er, som vi snart skal se, byggede over så umiddelbar en naturiagttagelse som muligt.

III.

Vi har således fremdraget en enkelt landsdels typiske forestillinger om „Un“ eller „Wojensjæger“. Vi skal nu belyse den hele forestillingskreds ved hovedtrækkene fra de andre landområder.

Denne skikkelse (et ridende mandligt væsen, der sammen med sine hunde jager ved nattetid efter andre væsner og kommer farende med stormens fart igennem luften) er karakteristisk for et bestemt landområde, der ingenlunde falder

sammen med nuværende nationalitetsgrænser. Dets nordlige provins udgøres af Danmark og den sydlige del af den skandinaviske halvø; dets sydlige provinser af den nordtyske slette og de mellemtyrskke skovegne; desuden møder den samme forestillingskres i England og i Nordfrankrig, men langt svagere udviklet.

Nøjagtigere bestemt går nordgrænsen for den natlige jæger: nord om Danmark, tværs gennem Halland, nord om Småland, Østgötland og Södermanland. Den tilsvarende sydgrænse tværs igennem Tyskland har jeg ikke gået efter i det enkelte; men det er klart, at den afgrænses af den typiske sydtyske tro på et natligt dødningeridt, *Wuottens-heer* eller *wütende heer*, som kun glimtvis modtager enkelte stænk af forestillingen om en jagt.

Indenfor den natlige jægers område tegner der sig stærke provinsielle ejendommeligheder; visse sider af hans væsen og visse episke træk træder i forgrunden eller mangler helt; overalt danner den enkelte egns overlevering et afsluttet og i sig selv harmonisk billede.

Der er således den skånsk-sydsvenske gruppe, hvor „Oden“ eller „Oen“ (i Sydsååne „Noen“) er stærkt optaget af at udrydde de store jætteeagtige skogsnuftor, der ved at stjæle sæd eller på anden måde er menneskene til plage; menneskene lævner det sidste af afgrøden „til Noens hest“ for at sikre sig frugtbarhed i det kommende år, og enkelte beværter ham med særlige gilderretter for at vinde rigdom på penge ved hans hjælp. De danske øer har ret beslægtede forestillinger, men under højt forskellige navne. Møens „Jon Opsal“ eller „Jøn Opsal“ (i lærd form: Jætten fra Upsala) modtager ligeledes offer af det sidste neg på marken. Nordfyn har „Palle jæger“, Nordøstfyn har „Fynshoved-manden“. Vestsællands nu stærkt uddøende „nattejæger“ og Østsællands „kong Volmer“ karakteriseres begge ved samme sagnmotiver, men hos „nattejægeren“ er de svagt udviklede og naturbundne, hos „kong Volmer“ er de udfoldede og sammen-slyngede til episk pragt. Jeg må i forbigående bemærke, at kun i visse stedbundne gård- og ruinsagn har kong Volmer

træk, der minder om en jordisk genganger. Ellers er han ganske mytisk; hans livsgerning er at ride omkring og dræbe kvindelige trolde, og sagnene fortæller gjerne om, hvorledes han indhenter den sidste „langpatte“ og kommer tilbage med hende over hesten. Denne stadige forfølgelse af skovtrolde er den nordiske nattejægers særpræg.

En anden stor gruppe har vi i den nordvesttyske folketro, hvortil hører alt landet vest for Elben, samt Holsten, og i det væsentlige også Brandenburg. Den natlige rytters navn er i Westphalen Woenjäger, Hodenjäger. Bodenjäger, ved Vesterhavskysten Woiinjäger, i Holsten Wohljäger, langs med Elben Helljäger; men vel kendt er han i alle egne under navnet der wilde jäger. Hans ridt gennem huset spiller stor rolle, især i de nordlige egne; man har sagn nok om, hvorledes han på sit juleridt efterlader en hund i arnestedet og henter den igen året derefter; men selve jagten er mere underordnet, det mest gængse sagnmotiv er blot, at den vilde jæger kaster et hestelår til den, der har „hjulpet ham at jage“ ☉: har efterlignet hans jagtråb og fløjten.

De nordfranske, ret sparsomme forestillinger om nattejægeren slutter sig til den store nordvesttyske gruppe, og selve navnet *chasse à Bodet* synes en slags oversættelse af Wodenjäger, Bodenjäger. Derimod har den engelske tro, skönt også forholdsvis svag, et mere individuelt præg: *the wild huntsman* henter de sjæle, der skal dø.

Den mellemtyske gruppe omfatter skov- og bjærgegnene omkring Mainz, Thüringen, Saksens sydlige del, Schlesien og til dels Böhmen. Ligesom i nordisk er hovedmotivet, at *der wilde jäger* forfølger skovens *holzweiber*, *moosweiber*; men tanken er individualiseret i ganske andre optrin og skikke; menneskene søger ved list eller tryllemidler at frelse de stakels kvindfolk fra at blive jagtbytte for den vilde jæger og hans hunde.

Helt forskelligt fra det øvrige tyske område er folketroen fra Pommern, Meklenburg og Lauenburg om der wilde jäger, der Wöd, der Wöl, samt om die Wöd eller fru Gode, ti her kan den vilde jæger også være et kvindeligt væsen. Der

er en forbavsende rigdom af sagn, til dels kunstlede og overraskende; alle de andensteds kendte motiver, både tyske og nordiske, møder her, ofte sammenslyngede eller omtydede på den mærkeligste vis. Her er episk rigdom, men der er frygtelig vaklen i de mytiske grundbegreber. Den vilde jæger kan være mandlig eller kvindelig, jagten gælder — under samme episke former — snart havfruer, snart barnesjæle, snart onde mennesker og troldkarle, osv. Denne vaklen i grundforestillingerne danner en stærk modsætning til det ensartede i alle andre egnenes folketro og må være betinget af særlige psykologiske forhold, snarest af den overordentlig blandede oprindelse for Meklenburgs og Pommerns befolkning.

De bestemte grænser gælder ikke blot for de stedlige hovedgrupper, men ogsaa for de enkelte motivers udbredelse, ja for de tilsyneladende ganske ligegyldige episke detaljer. Der er f. eks. et sagn om et menneske der af kådhed besvarer jagtråbet og til sin rædsel får et afrevet lem af jagtbyttet tilkastet. Det findes som et hovedmotiv over hele Tyskland lige fra Tyrols *wilder mann* og indtil Østersøen og Slien, ogsaa i modificeret form i engelsk, men ikke en eneste gang i jysk eller i noget andet nordisk sprog. De to ellekvinder kastede over hesten er enerådende i jysk; i alle de andre nordiske traditioner er det én skovkvinde, der forfølges og slænges over hesten. Til skildringen af hende hører det, at hun havde lange bryster slæbende langs ad jorden eller slængt over skuldrene. Dette forekommer dog aldrig i jysk. I sagn, der fordeler sig fra Sødermanland og indtil Fyn, skænker jægeren sin tabte sølvhestesko til bonden; i de få jyske sagn af samme art er det en guldhestesko, der gives til løn. I stort som i småt ser vi de sluttede geografiske grænser. De er et vidnesbyrd om sagnenes leven videre på samme egn, deres arvegang fra fædre til sønner, mens de mere løse og flygtige folkeelementer kun har en forsvindende indflydelse på sagnstoffet.

Undtagelse herfra danner enkelte sagn, som foreligger i en eneste opskrift, og hvis motiver ser sært afstikkende ud i sammenligning med omegnens øvrige sagnforråd. En mand

fra Lyngå ved Århus måtte en gang holde „Hornsjægerens“ tre hunde, mens han indhentede ellekvinderne og kom tilbage med dem over hesten; han kaldte ham så hen at få drikkepenge, men til tak satte han kun sine tre brændende fingerspidser i hans hånd (D 85 = Thiele II 122). Alt dette lyder fremmed på jysk grund, men det er netop to yndlingsmotiver ved den sællandske „nattejæger“ eller „kong Volmer“, at han lader bønder holde sit hundekobbel, og at han giver spøgelsepenge, der brænder igennem hånd eller forklæde. Det er altså et sællandsk sagn, der har nået til det allernærmeste punkt af Jyllands østkyst, men ikke har formået at vandre videre; også i Skåne har et lignende sællandsk sagn en enkelt gang fået indpas.

Der fortælles i Salling (D 73) om en pige, der har været sent ude ved brønden og har måttet vande en ukendt jægers hest; så lod han hende holde forklædet frem, som for at modtage drikkepenge, men hun fik intet, og han red bort med de ord: „Nu kan du se og vide, hvad nød og hvad kvide kong Valdemar må lide.“ Dette vers ser meget nylavet ud, og motivet med at vande kong Volmers hest er et sydsællandsk sagntræk.

Det bekendte sagn om Wojensjægeren, der får bondens tyr, fortælles et sted i Østjylland, i Gesing nærved Randersfjord, på en lidt afvigende måde (D 56). Det er tjæneren, der ved nat banker på bondens vindue og kræver kød til sin herres jagthunde, og han betaler det med guldpenge, der dog næste dag viser sig at være kulstykker. „Folkene kunde ikke udregne andet,“ tilføjer fortælleren, „end at det var kong Wolmer og hans hunde, der havde været der; her kaldes han for resten Wáwns jæger af de gamle.“ Sagnet må være en nylavet blanding. Navnet kong Volmer og de til kul forvandlede guldpenge er sællandske forestillinger.

Der er et underligt sagn fra Limfjordsegnen, fra Aggersborg i Hanherred (Grundtvig, Gl. minder III 27). En mand var i den tidlige morgenstund på vej til Aggersund for at tærske; da mødte han en flok havfruer løbende hen ad vejen, lidt efter kom „Un“ med sine hunde, fik at vide hvad vej

havfruerne havde taget, og på rytterens bøn gav manden hundene af sin mellemmad; Un lod ham nu holde hatten i vejret og fyldte den med sølvpenge; lidt efter kom han tilbage med havfruerne over hesten, sammenkoblede ved brysterne. Man undrer sig straks over, at havfruerne løber tværs over land; men den, der kender jysk sagnstof, må tillige undres over, at hundene skal fores midt under jagten, og over at „Un“ gir sølvpenge, hvad han ellers ikke har i jysk. Forklaringen ligger i, at det er et meget almindeligt sydsvensk træk, at „Odens“ hunde skal fores med menneskers brød for at de kan fange troldevildtet; og lige så velkendt er det der, at Oden skænker hat eller skål fuld af sølvpenge.

Der er endnu et sagn, der kun haves i én opskrift, men som byder lidt sværere gåder at gætte end de hidtil nævnte. I Nielstrup (Rud sogn syd for Randers) lå en gårdmandkone i barselseng en nat i høsten, manden og folkene var ude på marken at binde. Pludselig ser hun i måneskinnet døren blive reven op, og et kvindfolk springer hen og sætter sig for bordenden. Hun talte til kvindemennesket, men det svarte ikke, og en times tid efter, da det gik ud, så hun at det var hult i ryggen. Da manden kom hjem, lå konen fuld af angst i sengen; og da han ledte huset igennem, fandt han i ovnsgraven en hundehvalp. Det var naturligvis en af Huensjægers hunde, der var faldet ned gennem skorstenen. Næste aften satte de den ud på halvtaget, og den forsvandt i luften (D 92). Fortællingen er underlig usammenhængende, og det første indtryk af den er, at den skyldes den syge kones egen fantasi. Dog kan vi ikke betegne dens enkelte sagnmotiver som rent opfundne. Den består af to handlinger, to selvstændige sagn, det ene er ellekvindens skjul i huset, det andet hunden i arnestedet, som den natlige jæger henter på sit næste ridt gennem egnen. Dette sidste svarer i sit hovedmotiv til det mest udbredte nordvesttyske sagn: den vilde jæger efterlader hunden i arnestedet og henter den på sin næste jagt årsdagen derefter. Den første halvdel af fortællingen minder i sin udmaling om et himmerlandsk sagn (ellekonens besøg i Binderup D. II 30 nr. 110), i sit motiv

ligger det nærmest ved skånske og svenske sagn om skovkonen, der søger tilflugt i menneskers huse for at være i sikkerhed for tordenen. Også her gælder da den regel, at det kun i én opskrift foreliggende sagn heller ikke af indre grunde har krav på at være gammelt, men at det er et nyere sammenstykningsarbejde, og at flygtig påvirkning fra andre egne (i dette tilfælde Nordtyskland) har medvirket ved dets dannelse.

I disse enlige opskrifter har vi da set stænk af fremmed tradition fæste sig på den ellers helstøbte jyske overlevering. Hvis denne påvirkning havde fortsat sig i hundrede gange større målestok, vilde vi have fået sådan en sagnblanding som den meklenburg-pommerske. Men nu står overleveringen der med sit afsluttede præg. Af de tre hovedmotiver fra nærliggende tyske egne findes der slet ikke mindste spor af de to (det tilkastede lår og den frelste skovjomfru), af det tredje (hunden i arnestedet) har vi fundet et eneste lille stænk i ændret, eller vel rettere misforstået, form¹.

IV.

Lad os prøve, hvor langt vi nu er nået frem imod løsningen af de mytehistoriske problemer. Lad os stadig tage udgangspunkt i Jylland, men så følg hvert enkelt motiv fra land til land og om muligt til selve dets ophav.

Det er klart, at vi har at gøre med to grupper af forestillinger om den natlige jæger. En del opleves stadig på ny, og vi kender dem endogså af øjen- eller ørenvidners beretning. Det er lyden af de gøende hunde, undertiden også synet af,

¹ Når indvirkningen fra tysk er endnu mindre end fra andre nordiske egne, skyldes det ikke alene sprogforskellen, men tillige ejendommelige sagnforhold. I hele den sydlige del af den jyske halvø, fra Skanderborg indtil Slien er forestillingerne om den natlige jæger mærkelig svagt udviklede og for største delen indskrænkede til gengangerskikkelser (kong Volmer, Ollemor, junker Ulf osv.). Denne sagnfattige egn har da tjænt som læbælte, der bevarede de nørrejske overleveringer mod påvirkninger fra syd.

hvorledes de — få eller mange i flok — stryger hen over jorden, hvorledes de indhenter den flygtende, eller omringer den vejfarende på den bælgmørke vej igennem skoven, osv. Et bestemt dertil svarende naturfænomen er iagttaget af flere forskere. H. F. Feilberg skildrer det således fra egnen lige ved Odense: „Som jeg vilde lukke min gadedør op, hørte jeg en fjærn susen, der kom nærmere og nærmere, i den blandede der sig hundeglam og hyl, og da toget var over mit hoved, var det som om hele Odenses firbenede hundebesætning var i det vildeste slagsmål. Indtrykket var særdeles stærkt, og jeg kom straks i tanke om Odinsjægeren, der farer frem i sus og brus med hylende hunde, og forstod hvilken magt slig naturlyd måtte kunne have over lettroende menneskers sind. Næste dag spurgte jeg læreren i naturhistorie, hvilken trækfugl det var, jeg havde hørt.“ Fra Sydsverig er oplysningerne om naturfænomenet endnu fyldigere f. eks. fra Sødermanland: „Somliga år på senhösten drager en flyttfågelart mot söder i oerhörda massor och med en så utomordentlig hastighet, att det på ett hemskt sätt hväser och hviner i luften. Om dagarne flyga de aldrig, utan flyga de oftast i kolsvarta natten; dock kan man någon gång få se dem, innan det blifver fullkomligt mörkt. Namnet på dessa fåglar vet här ingen; men företeelsen kallas *Odins jagt*.“ Endnu tydeligere træder naturfænomenet frem i det, som Hyltén-Cavallius beretter fra Småland om „Odens hundar“. „Deres skällande är såsom ett kort, något hest hundskall; den enehundens något gröfre än den andres. Ännu i dag, när Wärendsfolket om höstqvällarne, vid den tid vildgåsen (anser cinereus eller anser leucopsis) är stadd på flyttning, får höra ett dåft susande högt upp i luften, med ett sällsamt läte, såsom af drifvande jagthundar, är det en allmän mening, att „*det är Odens jagt*“, „*det är Oden som är ute och jagar*“, „*det är Odens hundar som höras i luften*“. Stundom tycker man sig härvid äfven fornimma dönet af skott, lossade i fjerran, samt andra hemlighetsfulla ljud ur den mörka rymden.“

I Varde-egnen har „Karlsjægere“ eller „Valdemars jagt“ vist sig at være troldænder (DgF. III 42. 909); i Oldenborgs flade kystegne påstår man ligeledes, at Woiinjäger er svømme-fugles natlige flugt¹.

Der synes da næppe at kunne være tvivl om, at også for Jyllands vedkommende danner trækfugleflokkenes lyd grundlaget for mangfoldige eller måske for alle oplevelserne af den natlige jagt. Hist og her synes landalmuen virkelig at have en slags viden om, at det er flyvende væsner (D 9. 13); men selv hvor den er i god tro overfor „Wojensjægeren“ og hans „hunde“, genkender vi de ejendommelige fænomener fra fugletrækket f. eks. de forskellige stemmer af grovere og spædere „gøen“ og „fløjten“.

Vi har ikke nogensomhelst grund til at antage, at disse oplevelser skulde være særlige for den nyere tids almue. Lignende har formodenlig været oplevet så længe tilbage som menneskene har været stedte overfor tilsvarende naturfænomener. „Vi torde icke behöfva,“ siger allerede Hyltén-Cavallius, „för våra läsare påpeka, hurusom hela detta föreställningssätt är i grunden naturmytiskt, och visar våra hedniska förfäders uppfattning af en enkel, men för dem obekant naturföreteelse.“ Vi står her, ikke blot ved det mest udbredte fænomen af den natlige jæggers optræden, men tillige det grundlæggende. Om dette natlige ridt med de gøende hunde grupperer sig alle andre forestillinger om ham. Tager vi det derimod bort, bliver det øvrige stumper og stykker uden sammenhæng.

Det er endvidere klart, at vi hermed har forklaring ikke blot til nattejægerens grundbegreb, men også til visse episk fæstnede træk. Det stadige sagn om „Uns“ „Odens“ to eller tre hunde har — som vi véd — udspring i de forskellige stemmer af „gøen“, der høres i det natlige tog. De mange hunde er derimod — om vi kan tro de jyske fortælleres oplevelser — sete fare gennem luften. Hvor gamle

¹ Strackerjan I 370: jfr. Feilberg II 733. hvor der også findes henvisninger til (de lidt mere tvivlsomme) tyndinger af jagten som ugleskrig.

udtydningerne af disse træk er, får vi et vink om derved, at et bestemt tal af hunde er kendt i større omkres. Ligesom „Un“ i Vendsyssel følges af tolv hunde, gør også „Fynshovedmanden“ og til dels tyske former af den vilde jæger. Også andre træk, som vi ikke med sikkerhed kan henføre til noget synsfænomen, er fælles for hele den natlige jægers område, således den hvide hest eller skimmel, han rider på, — selv om enkelte egne her byder en kendelig vaklen i traditionen.

Langt sværere er det at finde udspringet til den anden gruppe af overleveringer, de egenlige sagnoptrin. De „opleves“ ikke i nyere tid, og det er ikke meget troligt, at mennesker nogensinde f. eks. har set den natlige jæger trænge ind i husene, og at han midt på storstuens gulv har delt studen iblandt sine hunde. Her må vi bruge en anden dirk for at nå ind til udspringet.

Der er da først dette jyske sagnmotiv med tyren, der ofres til ham. Det hjælper ikke at søge efter oplysninger hos de andre nordiske folk: sagnet møder kun en eneste gang (det er en stakkels bondemand i Præstøegnen, der må slippe alt sit kvæg ud til „Volmer's“ hunde) og skyldes formodentlig stænk af jysk tradition. Går vi derimod sydpå, træffer vi det i et bestemt lille område af Tyskland, i egnen om Wesermundingen, ikke blot som sagn men også som folkeskik. Af de mange eksempler nævner jeg, at en bonde Thesing i Oythe hvert år ofrer en kalv til den vilde jæger; den bliver ført ud til *Thesings busch* til et sted hvor der står tre træer sammen. En husmand i Ohmstede gav fordem hver juleaften en stud til den vilde jæger; dyret blev stillet ud til ham med ryggen udad og med hovedet mod væggen, „ved midnat kom den vilde jæger og hentede sit offer, han suste bort med det over laden op i luften; man vidste i huset forud, hvad for en stud der skulde hentes, ti den var længe i forvejen strid i håret.“ Et andet sted fortælles, at konen en gang med rædsel så sine børn køre en trillebør med brænde hen til huset, ti det var i juletiden, og da vilde *der ewige jäger* straffe det, ti han tåler ikke, at noget hjul drejes rundt i

denne hellige tid. De ventede derfor allerede at miste deres bedste ko, men så fik de det råd, at de i stedet skulde give *den höllischen hunden* et foder; de førte da samme aften en etårs kalv ud på heden og slap den løs der; men nu havde de hundene på kosten, og i begyndelsen af hver jul måtte de ofre en kalv på denne måde, ofte var den særlig opfedet for at smage hundene des bedre. Her møder altså det samme motiv som i jysk, at man må ofre den vilde jæger et stykke kvæg, for at han ikke skal gøre større skade. Andensteds i disse egne forklarer man offeret på anden måde: der Helljäger skal have boet i das Hellhaus i Ostenholz og efter sin død være bleven forbandet til at jage hver juleaften, da trænger han ind i stalden og tager en ko; allerede fra Mikkels- eller Mortensdag af har man kunnet kende, hvad for en han vilde have, for den var federe end de andre. Et andet sted forklarer man, at det er den gamle afgift til herremanden, som denne endnu efter sin død indkræver. Efter almuens opfattelse er sagnbegivenheden overalt det oprindelige og skikken det afledte. Vor tids forskere vil hellere tro, at skikken er det oprindelige, og sagnet den senere tilsatte forklaring. De vil være så meget mere tilbøjelige dertil, som skikken overalt er den samme, men „begivenheden“ stadig omskifter i den ene eller den anden retning. Men hvis i Oldenburg offer-skikken er sagnets oprindelse, da må det samme gælde for det tilsvarende sagn i Jylland, kun med den forskel, at der ikke er mindste spor af nogen sådan skik i Jylland; derimod er sagnet fæstnet i en fast og karakterfuld episk form (bonden slipper tyren løs, fordi han venter at den nok kan klare sig), som vel netop er fremkommet, fordi ingen skik mere bandt den til dagliglivet. Det synes altså, som om sagnet er frembragt på Vesterhavets sydkyst som forklaring af en offer-skik, og at det er vandret videre til Jylland som frit episk motiv, uden at skikken fulgte med.

Hvis vi her har fundet oprindelsen til sagnet om tyren, har vi formodentlig med det samme fundet oprindelse til det tilsvarende sagn, hvor Uns hunde trænger ind ad den åbne bagersdör og konen må stoppe en hel brødkage i gabet på

dem. Det tilsvarende sagn og den tilsvarende skik finder vi i en egn, der ligger nær ved kvægofferets hjem. I egnen om Osnabrück fortæles der om, hvordan man en juleaften havde ladet dieledören stå åben, da kom *die Joejagd* og lejrede sig for huset, *der Joejäger* var ikke til at få bort, før man bragte ham et brød, tillige betingede han sig, at man hver jul skulde lægge et brød til ham på et bestemt sted i skoven, og dette skete siden i mange år. Sagnet fortæles øjensynlig som forklaring på skikken. I jysk tradition fortæles det samme sagn alene, idet dets årsag, offerskikken, ikke har fulgt med. Tillige har det udviklet sig et lille stykke længere i retning af episk individualisering: det er altid under bagningen, at konen har ladet døren stå åben. I andre egne træffer vi det samme motiv med stærkere episk udvikling. I Holsten kommer *der wilde jäger* en aften ind ad den åbne stordør og tager et brød af bordet; idet han rider ud ad den anden dør, lover han at der aldrig skal fattes brød i huset (Müll. 370); også i Meklenburg gengælder fru Gode brødet til hunden ved, at der aldrig er mangel i huset eller ved at gøre marken frugtbar det næste år¹. Fjernere står den svenske form af samme motiv; det er nattevandreren, der køber sig fri fra Odens hunde ved at give dem sit brød; ofte er dette episk slynget sammen med jagten efter skovkvinderne; og det ender endogså med så sammensat en tanke som, at Oden ikke kan fange dem, uden at han får „kristent brød“.

Det motiv for sagn og folketro, at Wojensjægeren kan smutte igennem huset, hvor der er to døre lige for hinanden, synes at stå mere umiddelbart i forbindelse med naturfænomenet (den vilde jagt som natligt stormbrus og måske som trækfugleflugt), uden at vi dog nøjagtig kender nogen bestemt art af fænomenet, der kan give anledning til det. Motivets udbredelse er ret begrænset; vi kan følge det sydpå gennem Holsten til det nordvestlige Tyskland. I afvigende form kan det også følges til de danske øer, men ikke længere østpå; der er visse bestemte gårde, som den natlige jæger har sin vej igennem, men man gör intet for at afværge hans ridt.

¹ Bartsch, Sagen aus Meckl., nr. 26. 29, jf. 13—14.

Troen på „stor ulykke“ i huset ved natjægerens gennemridt træffes derfor aldrig på de danske øer eller den skandinaviske halvø. I Tyskland har jeg truffet den i Pommern (Jahn nr. 8). Men fyldigst tilslutning til den jyske tro findes dog i engelske forestillinger: hans besøg i huset gælder død for nogen af de derboende. Sagn fra Nordhumberland skildrer, hvorledes man ser *Gabriel's hounds* over husets tag, og når man kommer til stedet, finder man den syge død derinde. I det sydvestlige England møder en mand ved nattetid *the wild huntsman* og beder om del i jagten; han får da rakt et barnelig, liget af sin egen søn. Opgaven med den vilde jægers jagt synes her at være den at hente de sjæle, der skal dø. Det synes nærmest at være genklang af denne tanke, når den jyske Wojensjæger bringer „stor ulykke“, når han gæster huset, og når hans stærke jagtskrig varsler „krig“. I enkelte andre egne af den vilde jægers område jager han efter afdøde sjæle, men sædvanlig i former, der er middelalderlig-religiøst tillæmpede. Kun indenfor dette snævrere område er hans besøg i hjemmet ulykke- eller dødbringende, mens det på ikke få steder er lykkebringende. Dette kan måske tyde på, at sammenhængen med død og ulykke ikke fra først af karakteriserer den vilde jæger.* (Derimod er den langt stærkere knyttet til det natlige tog: den sydtyske Wuottens-hær, den nordtyske frau Herkes rejse, og Oskor-reien [Asgårdsreien] i det sydlige Norge.)

Endelig er der jagten efter skovens væsner, ellekvinderne. Vi kan følge den over store områder af den vilde jægers verden. Ikke blot i Østjylland, øerne, Skåne og Sydsverig, men også sydpå gennem Østersølandene og Mellemtyskland, helt ud over den personlige *wilder jäger's* område til de tyrolske Alper, hvor almindelige *wilde männer* (skovjætter) forfølger og sønderriver *die weissen weiber*. Kun hos den nordvestlige gruppe (nordvesttysk, fransk, engelsk) træffer vi aldrig denne forestilling, men kun et episk genskær af de herhenhørende optrin.

De enkelte episke udformninger af motivet bringer os ikke nærmere til dets oprindelse; de er alle stedlig begrænsede.

Ridtet med den fangne eller skudte ellekvinde over hesten findes kun i nordisk samt i den store pommerske blandingskedel. Mennesket, der skjuler den flygtende skovjomfru i træstubben, under korstegn eller indenfor tryllekres er tysk og ikke nordisk. Det samme gælder om, at den vilde jæger tilkaster mennesker et lem af den sønderrevne skovjomfru. Alle disse optrin synes at være skabte af den menneskelige fantasi trang til at individualisere grundforestillingen. Løsningen må derimod søges i det fælles hovedmotiv. Og jeg kan ikke se rettere, end at løsningen allerede er funden af Mannhardt i hans grundlæggende Baumkultus der Germanen. Både den ridende *wilder jäger* og de løbende *wilde männer* der forfølger jomfruerne, er i grunden det samme væsen; det er alle de voldsomme natuirtyringer i skoven, först og fremmest stormen, opfattede som mandligt væsen, medens de blidere natuirtyringer opfattes som kvindelige væsner; bl. a. er det lille vindstød eller hvirvelvind för stormen opfattet som et kvindeligt væsens hastige løb, og selve uvejret, der brager og brøler, er opfattet som forfølgende mandligt væsen, som en frygtelig *wilder mann*. Et lignende natligt fænomen (skriget og brusset af trækfugleflokken) har da udskilt sig derfra som særlig *wilder jäger*. Beviset for identiteten af de to skikkelser ligger da i, at samme sagnstof knytter sig til dem begge, og ikke med rimelighed kan løsriveres fra nogen af dem.

Den vilde jægers forfølgelse af skovjomfruerne er udformet i to rækker episke optrin, de nordiske og de tyske. Forskellen er, at de tyske har sympati for de forfulgte kvindelige væsner, mennesket redder dem fra en kvalfuld død, at sønderrives som bytte for vildjægeren og hans hunde, og det menneske der deltager i jagten om end blot for spøg med sit råb, får en rædselsfuld lön, idet han får et afrevet lem af byttet tilkastet. Den nordiske sagndannelse har sympati med „Un“, „Oden“, og for så vidt mennesker deltager i handlingen, hjælper de ham til at få skovjomfruerne indhentede. I Skåne og Småland kappes tordenen og „Oden“ om at udrydde dette troldtøj. I Sælland betragtes nattejægerens og Volmers kamp imod ellekvinder og især mod havfruer, „lang-

patter“ og „gjødemor'er“ som en hjælp for menneskene; undertiden udtrykkes det i stærke vendinger. „Havde jeg tid, skulde jeg æde dig,“ siger det flygtende utyske til karlen. I jysk mærker man mindre til denne tankegang; sagnstoffet slutter sig dog nær til det øvrige nordiske, kun er man mindre ivrig efter at lade mennesker yde „Un“ nogen hjælp til fangsten.

Der er dog et motiv for menneskenes hjælp, der er karakteristisk jysk, og som efter sit indhold ikke kan findes andetsteds i nordisk, da det forudsætter to ellekvinder (derimod forekommer det naturligvis i den meklenburg-pommerske blandingskumme): Karlen hører de forfulgte kvinder sige til hinanden: „Han tager os ikke end, for han er ikke ren“; jægeren får det at vide, lader sit vand og vasker sig deri, og nu er trolddommen brudt, han får skudt dem begge. Her er altså et ganske nyt motiv vokset sammen med ellekvindejagten. Det samme forekommer i norske sagn om huldre- eller alfefolk. Skytten ser en björn og sigter på den, men hører da en usynlig huldrekone sige til sin huldremand, at det har ingen fare, han kan ikke ramme den, fordi han ikke har vasket sig i morges; skytten skynder sig at vaske sig i sit eget vand, og hans skud dræber dyret. I denne form er sagnmotivet enkelt og simpelt; derimod består det jyske sagn af den sædvanlige ellekvindejagt + det norske sagn; dets afledthed åbenbarer sig bl. a. ved, at det bruger to personer, en til at høre samtalen og en anden til at gøre efter den. Sammensmæltningen af de to sagnmotiver er sikkert foregået i Jylland, hvor som bekendt de to ellekvinder er et stadig tilbagevendende træk. Måske vi endogså skal vende sætningen om og sige, at jysk har gennemført optræden af to flygtende ellefruer, fordi de først fandtes i sagnet om Wojensjægerens vask.

Endnu har vi kun tilbage at granske det så at sige religiøse træk, at Wojensjægeren til tak for den ofrede tyr skænker manden eller gården trivsel med kvæg. Noget tilsvarende findes ikke i de beslægtede nordtyske traditioner; hvad dér udrettes ved offer, endogså årligt offer af kvæg, er kun at fri gården for forulempelser. Den jyske tradition har

på egen hånd sluttet, at den, der kan gøre skade på kvæget, også kan gøre det gavn. Lignende udvikling findes i forskellige nordtyske sagn, hvor brødet lønnes med frugtbarhed (se s. 158), og i den skånsk-svensk-mønske skik at ofre det sidste neg på ageren til „Odens“ eller „Jon Opsals“ hest; men den natlige jægers ret til at råde over disse forskellige arter af frugtbarhed (husets, hvægets eller markens trivsel) fremgår egenlig ikke af hans øvrige væsen. Mens vi har set den animistiske naturopfattelse glide over i episk myte, og disse episke motiver jævnt gå fra land til land uden pludselige spring, er den vilde jægers overgang til guddom, til et menneskehjæpende væsen, ulige mere springsk: hverken logisk fremgående af det animistiske grundmotiv eller hørende sammen ved de stedlige nydannelsers ensartede retning. Den vilde jæger viser muligheder for at blive en kvæggud, korn-gud eller husgud.

Dog skal jeg ikke komme dybere ind på dette æmne, da opgaven kun var at granske udspringet til den række motiver, der forekommer i jysk tradition om Wojensjægeren.

V.

Navnet på den natlige jæger har i jysk så mange indbyrdes afvigende former, at vi til sikker forklaring må drage de andre egnes benævnelser ind med.

I hele det skånsk-sydsvenske område er navnet „Oden“, „Oen“. Kun Sydsåne kalder ham med en lidt afvigende form „Noen“, der af almuen opfattes som „nogen“, men sikkert kun er en folkeetymologisk omdannelse af det sædvanlige Oen, Oden. Dette svarer lydrigt til det gamle gudenavn Odin, Óðinn; og der kan næppe rejses grundet tvivl om, at de er sproglig identiske. Hos den samme sydsvenske almue, hvor nattejægeren bærer navnet Oden, findes en række folketros-forestillinger, der på én gang står i et vist forhold til den natlige jagt og til den hedenske gud; bl. a. findes en stor række trylleformler om den ridende „Oden“, hvis

sammenhæng med det bekendte Merseburger-kvad er umiskendelig¹.

I Westphalen, Hannover og Oldenburg hedder han Wodenjäger, Bodenjäger, Hodenjäger, Woejäger, Joejäger, Woiinjäger. Den naturlige fællesnævner for alle disse former er Woden-jäger, og denne form forholder sig lige så lydret til oldnedertysk gudenavn Wodan, som sv. Oen, Oden til oldn. Óðinn.

I Meklenburg og Pommern træffes formerne Wöde, Wöd, Waud, Waur, Waul. Af disse forekommer Wode i en optegnelse om den vilde jagt fra 16de årh.; det synes at være den lydriktige gengivelse af oldtysk Wodan; og formerne Waud, Wauer er atter de naturlige udviklinger deraf indenfor dialekten; også en overgang fra r til l er ikke så sjælden i tyske dialekter, selv om den optræder mere spredt og uregelmæssig.

I Holsten træffes formen Wohljäger, der synes at være en mellemform mellem de vestlige egnenes Woejäger og de østlige naboejenes der Waul. En anden form, der alte Au, er muligvis dog kun omdannelse af den meklenburgske form, der Wau(d).

I Jylland viser de forskellige former af navnet sig at tilhøre hver sit afgrænsede område. De fordeler sig således: 1) vestjysk Wåjen i Ty, Wojensjäger i alle egnene syd for Limfjorden (Ringkøbing amt, Salling, det vestligste af Himmerland); 2) midtjysk Wo'ensjäger nærmest nordvest og nordøst for Viborg, Wåw'nsjäger nord derfor i Vest-Himmerland og en enkelt gang så langt mod nord som Øster-Hanherred; også fra et enkelt sted i Østjylland, på Mols, opgives formen „Wownsjæjjer“; 3) nordjysk U'n, U'ns- eller U'nsjäger, Ju'ns- eller Ju'nsjäger, kong „Jon“ i Vendsyssel, Jo'nsjäger i Himmerland og det sydligste af Vendsyssel²; østjysk Hu'ens-

¹ Se Feilberg, art. „Odinsjäger“, slutn.

² Fra Hanherred nævnes dels formen Un (Grundtvig, Gl. minder III 27), dels: „En nat kom noget, de kaldte Kåels Uen farende osv.“ (D 15). Her foreligger da en lydlig sammenblanding af det mytiske væsen U'n og stjernebilledet *Kæls u'n*,

Ho'ens-, How'ensjæger i Randers-, Århus-, Viborg-egnen; 5) O'ensjæger kun en enkelt gang i Randerseggen; 6) Hwo'ns-, Hwon'sjæger i Vendsyssel, sjældent; 7) syd-midtjysk Woldsjæger (Sunds i Hammerum herred), Ul'sjæger (Skanderborg), Hyw'lsjæger (uvist sted), Dyw'lsjæger (Torning syd for Viborg). — Et par former af navnet skyldes vist kun optegnernes „dannede“ skrivemåde: „Vognsjæger“ hedder på folkemunde Wâw'ns-, „Hornsjæger“ hedder Hu'ns- ell. lign.

En stor del af disse uensartede former viser tilbage til en og samme grundform. Vestjysk *Wâjen*, *Wojensjæger* forudsætter grundformen Óðinn, ligesom onsdag, óðinsdag i vestjysk hedder wojönsda, og landsbyen Wojens i Salling (1464 Odens) forudsætter et *Óðinswí (U. J. Bland. I 128). Midtjysk *Wo'ensjæger* svarer ligeledes organisk til Óðinn ved sit bortfald af ð, jf. wonsa og landsbyen Onsild, udtalt Vonsild (1210 Othenshille) osv.; når selvlyden er lang i Wo'ns-, men kort i wonsa osv., skyldes det sikkert, at Wo'ensjæger er en meget yngre sammensætning end ugedagens eller landsbyens navn. Wâw'nsjæger er kun en dialektform af det samme, hvad enten vi kan betragte den som rent organisk udviklet af Óðins-, eller den er indvandret fra den sydligere naboegn med Wo'ns-. *U'n* i Vendsyssel og Hanherred synes ligeledes at være regelmæssig udvikling af Óðinn; jf. mandnavnet Unker i 14de årh. (Fyn og flere steder) af ældre Othinkar¹. Også *O'ensjæger* kan måske gå umiddelbart tilbage til Óðinn, — hvis i det hele denne kun én gang forefundne form er rigtig optegnet.

Så møder en mindre række former, der ikke lydrigtig kan afledes af Óðinn, men dog ikke kan skilles fra de nysnævnte. I de samme egne, hvor vi møder *U'n* og *Unsjæger*, optræder *Juwnsjæger*, „kong Jon“; sikkert er det en folke-etymologisk omdannelse af *Un* til lighed med det menne-

Karlsvognen. Muligvis er det dog dunkel lævning af en gammel sammenhæng; i tysk kører den vilde jæger med Karlsvognen (Zs. vereins volksk. III 94).

¹ I Vendsyssel skulde man vel dog snarere ventet wu af oldn. ó i forlyd; jf. Feilbergs ordbog: Ole, os.

skelige navn Jon. Mere overraskende er Hu'ensjæger og de andre dermed beslægtede østjyske former; muligvis foreligger her en vilkårlig ændring eller tilføjelse af forlyd, af samme art som vi för mødte i svensk og i tysk. Endelig er der gruppen Woldsjæger osv., hvis tilblivelse jeg foreløbig lader stå uforklaret.

Der er noget påfaldende ved ordet *jæger*, der spiller en stor rolle indenfor disse benævnelser. Det er et lånord fra tysk og optræder ikke för i 15de årh., og da kun sparsomt samt i skrifter af fremmed præg. Endnu den dag idag er — som dr. Feilberg udtaler for mig — ordet sjældent og fremmedartet i den jyske almues mund; den bruger, ligesom folkeviser og middelalderslitteratur, hellere „skytte“. Hvorledes kommer et af overtroens væsner til at bære dette navn? Svaret ligger nær. De nyere, jyske former kan ikke adskilles fra lignende nordvesttyske: Woejäger, Woiinjäger osv. Beviset for indflydelse fra tysk kan vi yderligere finde i de sydligste former: Woldsjæger (og Ulsjæger). De kunde ikke forklares ud af nordisk; men overensstemmelsen med holstensk Wohljäger er så slående, at den næppe tilsteder anden udvej. Ret betegnende er det, at det er de sydligste former, der ligger nærmest ved tysk. Endvidere er det mærkeligt, at disse former alene er benævnelser på fænomenet den natlige jagt; der knytter sig intet mytisk begreb til dem. Forholdet er ganske som når i vore dage „kong Valdemars jagt“ trænger ind i Jylland som navn på fænomenet, men næsten aldrig blandes med de mytiske forestillinger om Wojensjægeren. — Også de østjyske former Hu'ensjæger, Ho'ensjæger ligger så nær ved westphalsk Hodenjäger, at det ikke er urimeligt at formode en påvirkning.

Med disse forhold for øje kan man med god grund spørge, om der overhoved foreligger ægte jysk tradition i navnet på den natlige jæger, eller om ikke snarere alle benævnelserne er indvandrede fra tysk i middelalderen. Hertil må dog svares: 1) De usammensatte former Wäjen og Un findes bevarede i egnene nord for Limfjorden, altså netop på de steder, hvor man snarest måtte vente at træffe de gamle

former. 2) Un kan efter sin lydform vel udgå fra Óðinn (jf. Othinkar > Unker), derimod næppe fra Woden. 3) Ejeformsmærket -s i alle de jyske former (men aldrig i tysk) tyder på, at navnet ikke er slavisk overført fra tysk, men er optaget med fuld bevidsthed om de to leds selvstændige betydning. 4) Også ordets betoning synes at udelukke en blot tysk oprindelse. Hvis det var et lånord fra middelalderen, skulde man vente det udtalt med „stød“; hvis det derimod var af hjemlig oprindelse, skulde det på de fleste egne have „stød“, men ikke på alle. Dette sidste forhold er det, der findes; Feilberg opgiver fra Ulborg herred *wåjæns jæqær*, fra Vends. *uw'ns*, *juw'ns je'qærer* ved siden af de talrige former med stød, jf. at ordet „moder“ i Vends. hedder *mu'r*, men ellers overalt i Nørrejylland har stød.

Det er ganske vist påfaldende, at så mange af de nørrejyske former svarer til de forskellige tyske, og man kunde tænke sig at der forelå en række af indvandringer fra forskellige egne: til Vestjylland fra Friserne, til Østjylland fra Westphalen, til Viborgeggen snarest fra samme strøg, og til Herningeggen fra Holsten. Men overfor dette står det forhold, at vi både i Vestjylland og ved Viborg har de organisk udviklede former, og det vilde være underligt, om de netop var kommen der på slump.

Hertil kommer endnu det hensyn, at hvis navnet slet og ret var lånt fra tysk, vilde det stå i ubetinget strid med sagnindholdet, der ikke står i et sådant afhængighedsforhold til nordtyske traditioner. Endvidere: hvis sagnstoffet virkelig er gammelt og helstøbt, må der også have være knyttet et navn til det, og det kan ikke være forsvundet sporløst. Resultatet er da, at „Un“, „Wåjen“ (o: Óðinn) er den gamle benævnelse på Nørrejyllands natlige jæger, ligesom „Oen“, „Oden“ på den skånsk-sydsvenske, men navnet er i slutningen af middelalderen (eller senere endnu?) blevet opfrisket, idet man efter tysk forbillede föjede endelsen jæger til.

Således viser det sig, at vi for tre store områder (det skånsk-sydsvenske, det jyske og det nordtyske) finder navne, der er væsenlig identiske med det gamle gudenavn Wodan-

Óðinn; og vi finder det overalt i de former, der naturlig udvikler sig henholdsvis af nordisk Óðinn og tysk Wodan. Hermed er det sproglige problem ved natjægeren i det væsentlige løst. I nordisk er der intet andet navn på ham, der er fælles for et større landområde¹. I Tyskland har navnene *wilder jäger*, *nachtjäger* og *helljäger* en ikke så lille udbredelse; men de har karakter af fællesnavne².

Dermed er naturligvis ikke det mytiske problem klaret; og her, hvor jeg kun har draget en begrænset del af stoffet frem, skal jeg ikke prøve paa at løse det. Jeg skal blot søge at formulere det så skarpt som jeg kan. Vi har altså to væsener, et natligt jagende væsen i folketroen, en gud i de ældste skrevne kilder. De bærer samme navn, og der er visse lighedspunkter i deres fremtræden: den hurtige hest, der farer igennem luften, kæmpestørrelse, spyd, to hunde eller to som hunde tjenende ulve, hans opgave er at udrydde trolde, han fører undertiden mennesker med sig på sit luftige ridt, og han får undertiden sin hest skoet hos en menneskelig smed, hans komme varsler død og krig, osv. På den anden side den dybe væsensforskel: et væsen, der er bundet til et naturfænomen, og hvis art er mere trolde- end guddomsagtig, hvis livsvaner viser en rovdyragtig jættenatur, og som i flere — netop de mest ensartede — landsoverleveringer

¹ Kun „kong Volmer“ har en større, højst spredt udbredelse, men han er for mange egne ingen mytisk figur, men kun en ganganger. Af andre egennavne møder vi Palle jæger (et menneskeligt navn, og indskrænket til et ganske lille område på Fyn), Jon el. Jøn Opsal på Møn, og to ved sagnstoffet sammenhørende skikkelser: Gad ved Skanderborg og Goen på Syd-Falster. Det synes mig ikke udelukket, at disse tre sidste udgår fra Odinsnavnet.

² Navnet Hackelberg må jeg vel nævne, fordi mytologerne har gjort meget væsen af det; det skal betyde „den kappebærende“ og være et ældgammelt navn på den mytiske skikkelse. I sagnstoffet kan jeg dog ikke finde nogen hjemmel for at opfatte ham anderledes end de andre færende gangangere, der på en egn har overtaget ledelsen af den vilde jagt; og kun ved voldsom omfortolkning kan man få sagnet om hans skæbnedød for vildsvinestand til at indeholde en gudemyte.

ikke viser nogen sammenhæng med højere materiel eller åndelig kultur, — og på den anden side den norrøne literaturs Odinskikkelse, gudeherskeren i sit Hlidskjälv, hvis magtmidler og hvis gaver til menneskene væsenlig er af åndig art. Men foruden dette er der et andet problem, der falder indenfor den natlige jægers område. Ganske vist er „Odin“ det eneste egenlige navn på ham; men der er egne, som kun kender ham som der vilde jæger, the wild huntsman, the wild man. Repræsenterer disse egne os kun en glemsel af hans rette navn, eller er de lævning af en tid, da han endnu ikke havde skilt sig personlig ud fra skovens andre vilde männer og vilde weiber? Men inden der kan svares afgørende på disse spørgsmål, må vi kende endnu langt mere både til skikkelsens helhedsfysionomi i hver gruppe af overlevering og til de enkelte motivers udbredelse og afændring, end hvad dette lille arbejde har kunnet yde.

VI.

Inden jeg slutter, må jeg berøre et par udtalelser i nyere literatur af forfattere, der ikke vil godkende folketraditionerne om den natlige jæger som lævning fra oldtiden og ikke vil indrømme nogensomhelst sammenhæng mellem dem og den nordiske vikingetids Odinskikkelse. Den ene af disse er den posenske lærer og folkemindesamler Otto Knoop, der i sin afhandling „Die neu entdeckten deutschen göttergestalten und götternamen“ (Am Urquell V 9—13, 45—49, 69—71, 101—103, 134—37, jfr. VI 49) sætter sig til opgave at kuldaste en hel række af de hidtil antagne identificeringer af folketroens navne og skikkelser med de hedenske guders. Således også med de navne på den vilde jæger, hvori man har søgt lævninger af Wodan. Der Wohljäger skal kun betyde waldjäger, der Wau er hundenes gøen, der Wöd skal være slavisk woiwod, herre; fru Göden skal betyde den gode frue og være et folkeligt navn på jomfru Maria. Hertil kan man også føje, at sprogforskeren, professor Th. Siebs i Zs. d. vereins f. volksk. III 394 vil forklare Woiinjäger af fris.

wåien, vogn. — Disse forklaringer lider dog af to svagheder: 1) Da alle disse navne er benævnelser på samme væsen, og da deres lydige skikkelse stadig indeholder de samme hovedelementer, er det ganske vilkårligt at søge en mængde forskellige etymologier til de forskellige former, fremfor at søge én etymologi, der er fælles for dem alle. 2) Den hele hypotese er bygget over et ganske begrænset materiale af nordøsttyske sagn; i det øjeblik man drager de andre egne forestillinger om nattejægeren ind med, viser det sig, at hverken sprogforhold eller mytestof passer til de af Knoop opstillede hypoteser. Der kan hist og her findes gode iagttagelser i den fortjænte folkemindesamlers afhandling; men som videnskabelig helhedstankegang er den overordenlig løs.

Også en anden forfatter er kommen til lignende negative resultater som O. Knoop. Det er professor Finnur Jónsson. I sin nylig udkomne afhandling „Odin og Tor i Norge og på Island i det 9. og 10. årh“ (Arkiv för nord. filol. XVII, 219 ff.) mener han, at folkeminderne bör udgå af de mytologiske kilders række, fordi deres behandling er ganske subjektiv og vitterlig fører til urigtige resultater: „Således har man, for blot at nævne ét eksempel, på grund af de i senere århundreder i Norden opdukkende forestillinger om ‚den vilde jæger‘ (o: Odin) og hvad dermed sammenhænger, villet hævde, at Odin i hedenskabets tid hos Nordboer (bl. a.) havde været en vindgud, hvad der på det bestemtteste modsiges af alle de gamle kilder, ti et navn som *Vidrir* har intet med den forestilling at gøre, lige så lidt som andre omstændigheder (navne osv.), som man har villet fremføre som bevis derfor.“ (I en note oplyser han så, at navnet *Viðrir* betyder: „den, der (i kraft af sine kundskaber, runer og lign.) kan styre vind og vejr.“)

Hvem er den „man“, som til prof. F. J.s forargelse gör eddadigtningens Óðinn, *Viðrir*, til en vindgud? er det folkemindeforskerne? De har jo som sådanne intet med literaturlindesmærkerne at gøre, og — hvad der vil sige meget mere — det er dem, der har fremsat den tanke og atter og atter indskærpet den, at den naturbundne folketro er noget ganske

andet end eddakovadernes gudeforestillinger. Om den stedlige overleverings „Oden“, „Un“ osv. er en vindgud, må afgøres ud fra folketroen, og om Egils og Eyvinds skaldaspillers „Óðinn“ er det, må afgøres ud fra vikingetidens literære mindesmærker. Hvis den ene af disse skikkelser er en „vindgud“ og den anden ikke, bliver det religionshistoriens sag at finde årsagen dertil; men hverken folkeminder eller skjaldekvad bliver dårligere kilder af den grund. Jeg spørger atter: hvem er de „man“, der fremstiller det nordiske hedenskab således, at et resultat, der gælder for den ene art af kilder, med det samme skal gælde for den anden? Folkemindeforskerne er det ikke, og jeg kender overhovedet ingen nulevende videnskabsmænd, der ikke betegner denne forskel som væsentlig. Derimod må ganske vist den gamle Jacob Grimm føle sig ramt af F. J.s indvendinger, men de sidste 50 års forskning (nøjagtigere 51 år, siden Wilh. Schwartz's „Der heutige volksglaube“, 1850) har stærkere og stærkere forladt tanken om et ensartet „hedenskab“.

Den eneste meningsfælle for prof. F. J., som jeg ved af, er den nylig omtalte pröjsiske skolelærer og mytologiske dilettant Otto Knoop; han har netop ført det argument i marken, at folketroens væsner passede ikke til de literære kilders højere gudsbegreb. Men hans angreb på den gamle folkemindeforsker Wilh. Schwartz er af denne bleven tilbagevist i rammende ord: „Indem man nämlich vor allem an die betreffenden gestalten irrtümlich nicht den masstab von naturwesen, sondern von göttern, zumal in der überspanntesten weise, anlegte, und die sagen zu denselben zum teil nicht zu passen schienen, kam man zu einer ganz schiefen auffassung.“¹⁾ Her er kun at undres over, at F. J. når han undersøgte folkemindeforskernes „metode“ og dens berettigelse, slet ikke er bleven opmærksom på så væsentligt og så skarpt udtalt et punkt. Hvad glæde har man af at bekæmpe en mening, når alle ens samtidige allerede har opgivet den?

Under disse omstændigheder er det ganske uden inter-

¹⁾ „Der schimmelreiter“, Zs. der vereins für Volksk. VII, 229.

esse, om F. J. har ret i, at vikingetidens Odin ikke var nogen vindgud. Man kan i forbigående undres over, hvor lille den forskel er, som han tillægger så stor beviskraft for folkemindernes værdi. Folketroens „Oden“ er efter ham en „vindgud“, men vikingetidens Óðinn en gud, der „kan frembringe vind og vejr“. Men jeg skal ikke opholde læseren længere ved F. J.s bevis, men gå over til en anden side af spørgsmålet, hvortil hans ord kun er mig den ydre anledning.

Det er ikke sjældent, at folkeminder (og for resten også heltedigtning) påberåbes som hjemmel for gudeskikkelsernes karakter af lys-, himmel- eller luftguder. Men går man til folkeminderne selv, så bryder de sig i reglen så ubarmhjærtig lidt om alt det himmelske; alene det, der omgiver mennesket nær i hans daglige liv, har deres interesse. Det er visse forskere, der har lagt det andet ind i dem; og de har gjort det ved at allegorisere de enkelte væsenstræk i folketroens skikkelser. Men i så fald er forestillingen lånt andetsteds fra. Og som enhver kan se, ved at gå det sidste århundredes literatur igennem, den er hentet fra literære kilder: fra eddaerne, de homeriske digte, vedaerne osv. Sankt-Hansild og juleflæsk, sommer-i-by og den natlige jæger, alt er blevet omfortolket af mytologer, som fra de literære kilder havde alle kategorierne færdige, og som derfor ikke behøvede at granske, hvad opfattelse selve traditionen indeholdt.

Jeg må her omtale den ret nylig afdøde gamle Wilh. Schwartz. Der er ingen tvivl om, at han var en mester, en banebrydende kraft. Hans lille skoleprogram fra 1850 *Der heutige volksglaube* har for første gang udtalt, at folkeoverleveringerne indeholder en anden og langt mere primitiv mytologi end de tidsfæstede kilder; han har tillige givet de to grupper af forestillinger navnene den „lavere“ og den „højere“ mytologi. Rigtigheden af denne opfattelse har man indset i stadig stigende omfang langt udenfor den „germanske“ mytologis område. På den anden side har senere forskninger (fremfor alt Tylors *Primitive Culture*) lært os, at myteskikkel-

serne ikke er særlig himmelske; der er overhovedet den barnlige menneskeheds form for årsagssammenhæng i naturen. Og samtidig er kravet til virkelighedssans steget. Derfor kan vi nu se, at Schwartz ligesom mange andre romantikere havde et mytologisk system færdigt og kun passede det til på kilderne. Den natlige jæger kommer da ved nattetid, ikke fordi han virkelig har med natten at gøre, men fordi natten betyder stormens mørke. Jægerens bolig i bjærg eller bakke betyder skybjærget. Hans jagtlarm og råb (som rigtignok er hørt af hundreder af ørenvidner i alle mulige egne) betyder tordenen. Det afrevne lem, som den vilde jæger tilkaster vandreren, kommer til at betegne lynstrålen, der rammer jorden, — idet man overspringer, at dette træk altid forekommer som led i et enkelt bestemt sagn, og at sagnets sammenhæng viser, at det har en helt anden mening.

Denne allegoriseren og disse literære reminiscenser er det, som den nulevende folkemindeforskning stiltiende har trukket sig bort fra. Feilbergs lange artikel om Odinsjægeren indeholder intet om en „vindgud“, men lejlighedsvis to citater for, at han kommer susende som en stormvind. Når en folkemindeforsker som Feilberg skal forklare drønet af den vilde jagt, filosoferer han ikke over, om den er en genklang af tordenen, men han står ganske stille i natten og lytter efter den fjærne susen, der kommer nærmere og nærmere, hvordan den så blandes med hundeglam og hyl, og næste dag spørger han „læreren i naturhistorie“, hvilken trækfugl det var, han havde hørt. Så samler han i sin vidtstrakte læsning eksempler på, at andre jagttagere ere komne til samme resultat, og på, at almuen, der tror at høre den natlige jæger og hans hunde, har haft ganske det samme naturoptrin for sig.

I de mytologiske håndbøger går endnu den romantiske formulering af den vilde jægers karakter igen, undertiden med nogen tvivl eller i afdæmpet form. Og deres forfattere fortjæner naturlig tak for, at de har taget det bedste, der forelå. Men selve formuleringen trænger til at prøves efter på folkemindestoffet. Den jagende Odins ejendommelighed er ikke

tilstrækkelig udtalt i det, at han er „vinddæmon“ (eller som nogle siger „vindgud“).

Langt vigtigere som livsbetingelser og som udgangspunkter for sagndannelse er hans sammenhæng med natten, med trækfuglelarmen, og med skoven. Overhovedet har de abstrakte „elementer“ så lidt at sige indenfor den verden, hvori folketroens væsner bevæger sig.
